

MINISTERSTVO VNITRA
ČESKÉ REPUBLIKY

ÚSTAV
TECHNICKÉ
A EXPERIMENTÁLNÍ
FYZIKY ČVUT V PRAZE

Sociologický ústav
Akademie věd ČR

Seminář o stavu řešení projektu : **VJ01010116**
**„Centrum pro podporu obyvatelstva pro případ skutečného
nebo domnělého vzniku mimořádných jaderných a radiačních
událostí“**

**Etapa 1b - Hlubší studium postojů a chování
veřejnosti během vyrovnávání se s rizikovou situací
SURO**

24.11.2021

Srovnání kategorií obav obyvatel ČR

V realizovaných výzkumech se potvrdila hypotéza, že velmi **významným faktorem pro míru vnímání obav** jakožto velmi silné příčiny pro možnost vzniku paniky jsou nejen racionální skutečnosti a míra jejich mediální prezentace, ale také osobní dispozice jednotlivců pro vnímání jejich intenzity, který příliš nezávisí na reálných okolnostech ani na „oborové“ kategorizaci, kam příčina obav spadá.

Výzkumy se zabývaly srovnáním skupin obyvatel, které mají a) malé, b) střední, c) velké obavy a to

- 1) z široké škály obav obecných.
- 2) z radiačního ohrožení,
- 3) z pandemie Covid - 19

1. Obecná ohrožení, kterých se obyvatelé ČR nejvíce obávají

Při pohledu na to, která potenciální ohrožení vnímají občané České republiky, jako ta nejzávažnější vidíme, že na první místa se dostávají hrozby spojené se současnou pandemií COVID-19 a naopak méně často než v minulosti se mezi hlavními ohroženími objevují imigrace, klimatická změna, ale i hrozby spojené s radiací.

Škodlivých dopadů pandemie na zdraví své nebo svých blízkých se obává 75 % dotázaných a přibližně polovina obyvatel má obavy z důsledku pandemie pro jejich životní úroveň.

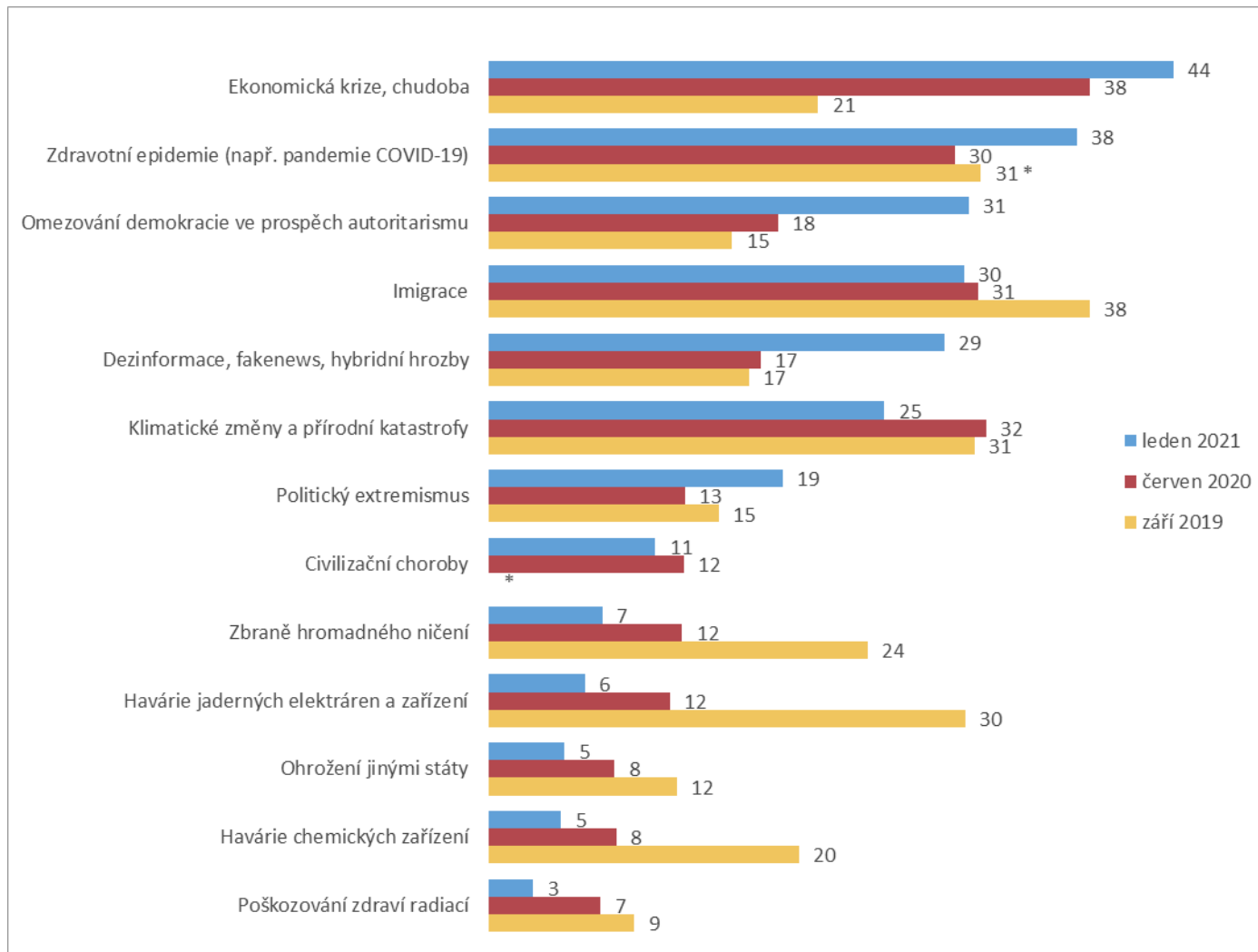
Etapa 1a

Pokud se zaměříme na obavy spojené s **radiací**, tak zjistíme, že většina populace se obává dopadů radiace na zdraví i na životní prostředí. Dále se nám potvrzuje několik zjištění z dřívějších výzkumů, a sice že obecně vyšší obavy mají ženy, míra obav roste s věkem a klesá se vzděláním respondenta a více se rovněž obávají silní konzumenti tradičních medií (TV, rozhlas, tisk) a respondenti, kteří důležité informace pravidelně čerpají ze sociálních sítí nebo prostřednictvím emailu. Nižší obavy naopak deklarují ti, co důvěřují médiím nebo ti co se informují prostřednictvím internetu mimo sociálních sítí. Znovu se nám také potvrzuje souvislost mezi různými typy obav, tj. jedinci, kteří se více obávají např. dopadů radiace, pociťují vyšší obavy i v souvislosti s pandemií **COVID-19**.

Otázky **radioaktivity** jsou považovány za velmi expertní oblast a většina osob se tím pádem o toto téma nezajímá. Nízký zájem sledujeme především u respondentů do 30 let, což může být způsobeno i tím, že v minulosti byla radiace a radioaktivita více diskutovaným tématem a současná mladá generace s ním tak často nesetkávala. Vyšší zájem se rovněž objevuje u respondentů, kteří se radiaci více obávají.

Obyvatelé České republiky pocítují největší obavy z **ekonomické krize** a **chudoby** (44 %), **zdravotních epidemií** (38 %) a **omezování demokracie** ve prospěch autoritarismu (31 %). Dominují tedy hrozby spojené se současnou pandemií **COVID-19**, ať už s ní souvisí přímo nebo nepřímo. Naopak pokles oproti šetřením z předešlých dvou let zaznamenáváme u **imigrace** a **klimatických změn** a **přírodních katastrof**.

Uveďte, kterých z následujících ohrožení České republiky se nejvíce obáváte.

Ekonomickou krizi a chudobu zmiňuje téměř polovina respondentů do 40 let a 47 % žen. Obava ze zdravotní epidemie je charakteristická pro nejstarší věkovou kohortu 60-69 let (jako jedno z hlavních ohrožení ji zvolilo 48 % z nich), ale i pro silné diváky TV, čtenáře tisku (přes 43 %), pro ty, kteří denně dostávají důležité informace emailem (46 %), a ty, kteří důvěřují informacím ze sociálních sítí (45 %).

Hrozby související s radiací nejsou v této době chápány jako hlavní ohrožení, konkrétně zbraní hromadného ničení se obává 7 % respondentů, havárie jaderných elektráren a zařízení mezi největší hrozby zařadilo 6 % obyvatel a jen 3 % vybrala možnost poškození zdraví radiací. Obecně platí, že závažnost hrozeb spojených s radiací je více pocítována u žen.

2. Konstrukce typologie obyvatel podle míry obecných obav

Typologie obecných obav byla rozdělena do čtyř segmentů. Dělení bylo určováno výběrem respondenta maximálně tří hrozeb na základě otázky

Uveďte, kterých z následujících ohrožení České republiky se nejvíce obáváte?

Arbitrárně byly nabízené hrozby rozděleny do dvou základních skupin na tzv.

- ❖ **hrozby celospolečensko-politické**
 - 1. politický extremismus
 - 2. dezinformace, fakenews, hybridní hrozby
 - 3. omezování demokracie ve prospěch autoritarismu a
- ❖ **zbývající skupinu 10 hrozeb**, které byly nazvány jako hrozby **bazální**, přičemž 2 hrozby z těchto deseti byly navíc označeny jako **radiační** – konkrétně
 - a) havárie jaderných elektráren a zařízení
 - b) poškození zdraví radiací:

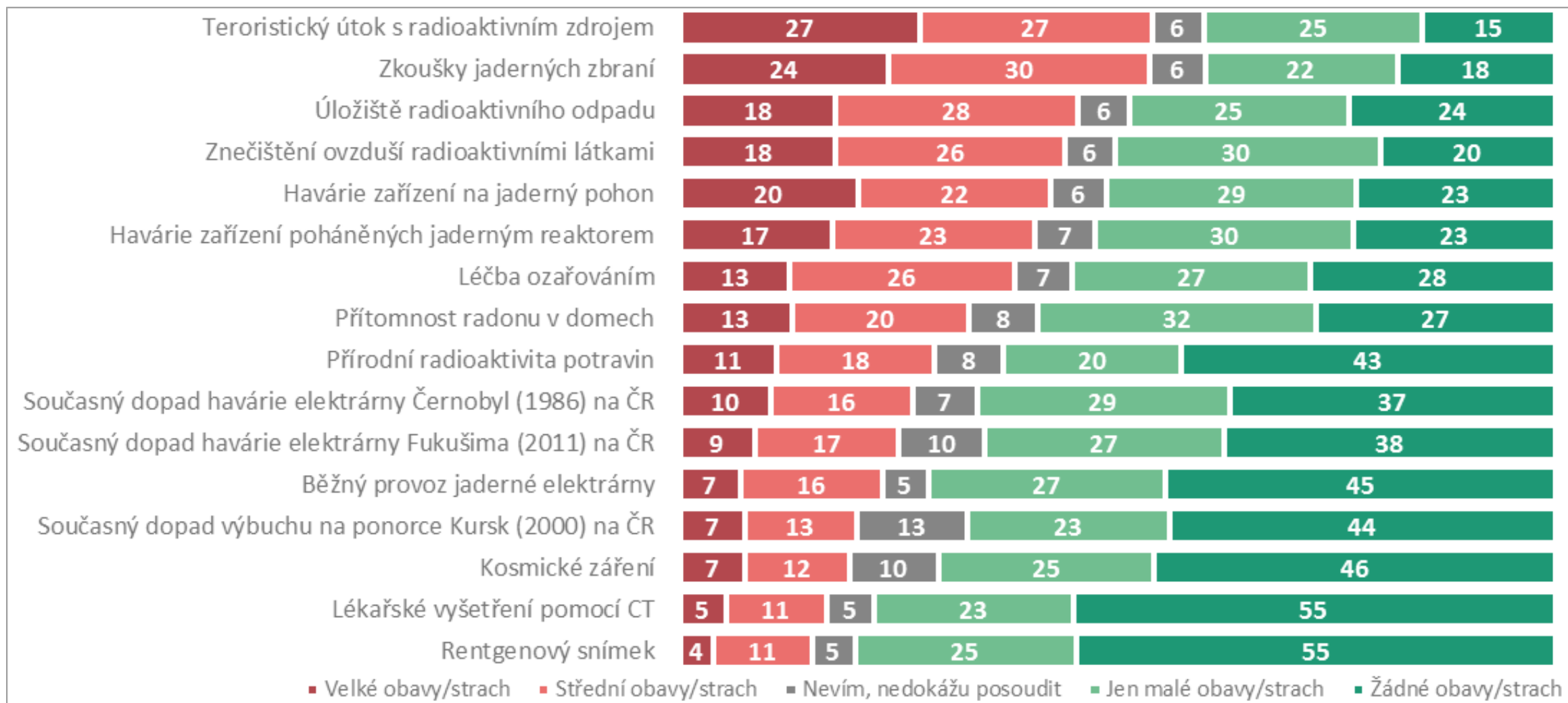
Na základě výběru obav, kterých se respondenti nejvíce obávali, byli rozděleni do čtyř segmentů podle následujícího klíče:

- **Velké obavy:** 3 bazální hrozby včetně alespoň jedné radiační;
- **Spíše silnější obavy:** 3 hrozby bez výběru hrozby radiační;
- **Spíše slabší obavy:** 2 jakékoli bazální hrozby bez ohledu na zastoupení hrozby radiační;
- **Malé nebo žádné obavy:** 0 až 1 bazální hrozba bez ohledu na zastoupení hrozby radiační;

3. Konstrukce typologie obyvatel podle míry obav z radiace

Míra obav nebo strachu z jednotlivých situací možného radiálního ohrožení byla zjišťována na základě otázky:

Nakolik ve Vás vzbuzuje obavy nebo strach radiace způsobená následujícími situacemi? (N = 897; graf zobrazuje údaje v %)

Největší obavy v české populaci vzbuzuje **teroristický útok** s radioaktivním zdrojem a **zkoušky jaderných zbraní** (velké a střední obavy celkem v obou případech 54 % dotázaných). Následují **obavy z úložiště radioaktivního odpadu** a **znečištění ovzduší radioaktivními látkami** 45 % a 44 % lidí). Až po těchto situacích následují **havárie zařízení na jaderný pohon** (42 %) a **zařízení poháněných jaderným reaktorem** (41 %). **Léčba ozařováním, přítomnost radonu v domech, přírodní radioaktivita potravin a současný dopad havárií elektráren Černobyl (1986) a Fukušima (2011) na ČR je větším zdrojem obav než běžný provoz jaderné elektrárny, kde velké nebo střední obavy deklaruje 23 % dotázaných.**

Vyšší míru obav u všech položek vykazují **ženy** oproti **mužům** a lidé s nižším vzděláním oproti lidem s vyšším vzděláním. Větší obavy nalezneme opět u respondentů, kteří obecně deklarují větší obavy (z kontaktu s člověkem z oblasti ČR nebo země, která byla v nedávné době zasažena radioaktivitou nebo lidmi z oblastí ČR nebo zemí, kde je větší množství nakažených COVIDem). Dále najdeme větší obavy u lidí, kteří denně sledují televizi, čtou důležité informace v denním tisku nebo ve zpravodajských týdenících anebo je poslouchají v rozhlase.

Větší obavy můžeme vidět i u lidí, kteří denně sledují důležité informace na sociálních sítích a především pak u těch, kteří informacím na sociálních sítích i v médiích obecně více důvěřují.

4. Konstrukce typologie Covid 19 podle míry obav:

Byly sloučeny odpovědi respondentů podle míry:

- ❖ obav ze setkání s nemocným Covid-19 a s členy jeho rodiny – v době kdy byl(a) nemocný/á
- ❖ obav ze setkání s nemocným Covid-19 a s členy jeho rodiny – v době kdy už se z nemoci zotavil(a)
- ❖ obav z kontaktu s lidmi z oblastí ČR, kde je větší množství nakažených
- ❖ obav z kontaktu s lidmi přicházejícími ze zemí, kde je nebo bylo více nakažených

tímto krokem vznikla „spojitá“ verze indexu obav index byl následně kategorizován do tří skupin:

- ❖ malé nebo žádné obavy (hodnota indexu 0-4), celkem 255 respondentů
- ❖ střední obavy (hodnota indexu 5-8), 367 respondentů
- ❖ velké obavy (hodnota indexu 9-12), 275 respondentů

5. Srovnání zkonstruovaných typologií

Crosstabelace zkonstruovaných typologií ukazují, že přibližně 50 % respondentů, kteří spadají do segmentu velké **obavy v jedné typologii, mají velké obavy i podle dalších typologií a asi jenom 10-15 % z těch, co mají velké obavy**, podle jedné typologie spadají do segmentu s malými obavami v ostatních typologiích:

5.1. Vzájemné korelace míry obav

Korelace jsou vypočítány podle *Pearsonova korelačního koeficientu*. Příčinou záporné hodnoty korelací u typologie obecných obav je, že u této typologie byl (na rozdíl od ostatních) segment s nejvyššími obavami označen číslem jedna a ten s nejnižšími čtyřkou.

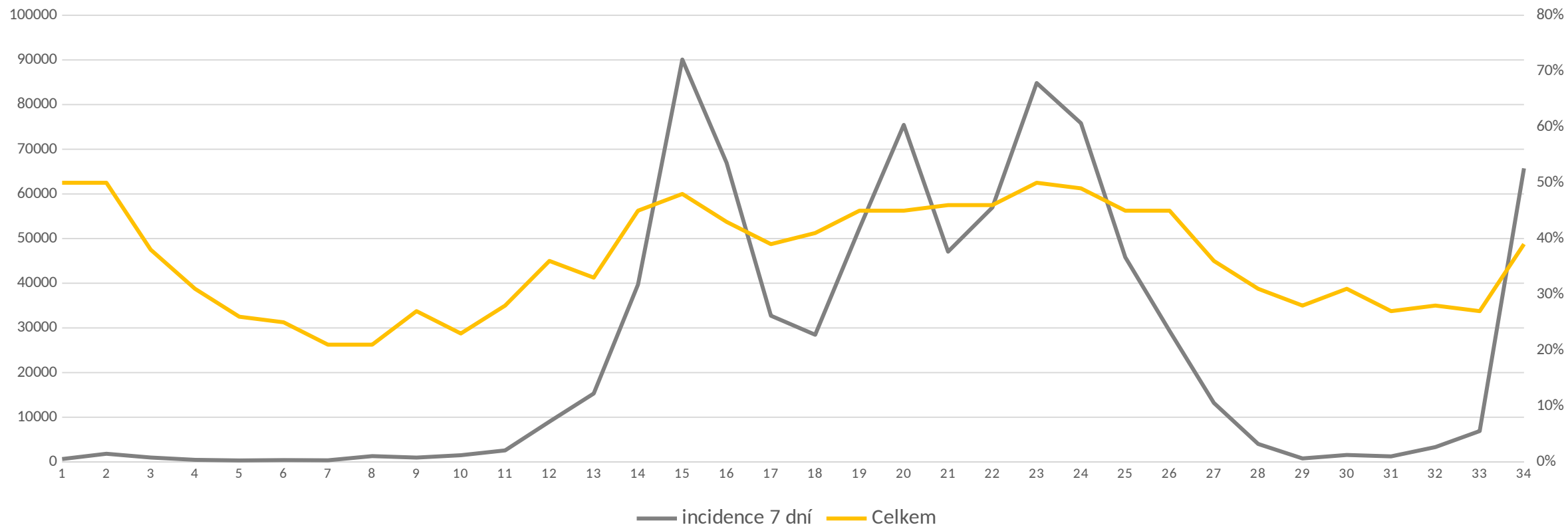
Korelace			
	index obav spojených s Covid-19	index obav z radiace	typologie obecných obav
index obav spojených s Covid-19	1,0	0,4	-0,3
index obav z radiace způsobené různými situacemi	0,4	1,0	-0,3
typologie obecných obav	-0,3	-0,3	1,0

Obecně je korelace okolo hodnoty 0,4 ve společenských vědách považována za silný vztah. Korelace indexu obav z **radiace** a obav spojených s **Covid - 19** je tedy **silná**.

6. Souvislost šíření epidemie a obav (v dospělé populaci)

Grafy na této a následujících stránkách zobrazují míru šíření epidemie – absolutní hodnoty incidence v posledních 7 dnech, a to v datumech sběru výzkumu [Život během pandemie](#). Incidence je zobrazena šedou. Je ji možno porovnat s vývojem obav populace a jejich různých částí. Žlutou řadou zobrazujeme zastoupení (%) lidí, kteří deklarují, že jim epidemie covid-19 dělá velké starosti (7-10 na desetibodové škále). První analýza ukazuje, že vysoký převis obav nad reálným rozsahem epidemie byl v první vlně – na jaře 2020, kdy se podařilo epidemii takřka potlačit, ale zřejmě díky zprávám ze zahraničí a jednotné komunikaci vládních představitelů vysoké obavy v části společnosti přetrvávali. V době vrcholů podzimní (2.), zimní (3.) a jarní (4.) vlny pak obavy nikdy nevystoupaly na hodnoty z jara 2020. Obavy reagují na míru šíření se volně – reflektují začátek nových vln, ale pak se nárůst obav se tak vždy zpomalí, ačkoli epidemie přechází do kritického stádia. Zároveň obavy v části společnosti (25 %) přetrvávají i dlouho poté, co vlna covid-19 odezní – týkají se možná budoucnosti.

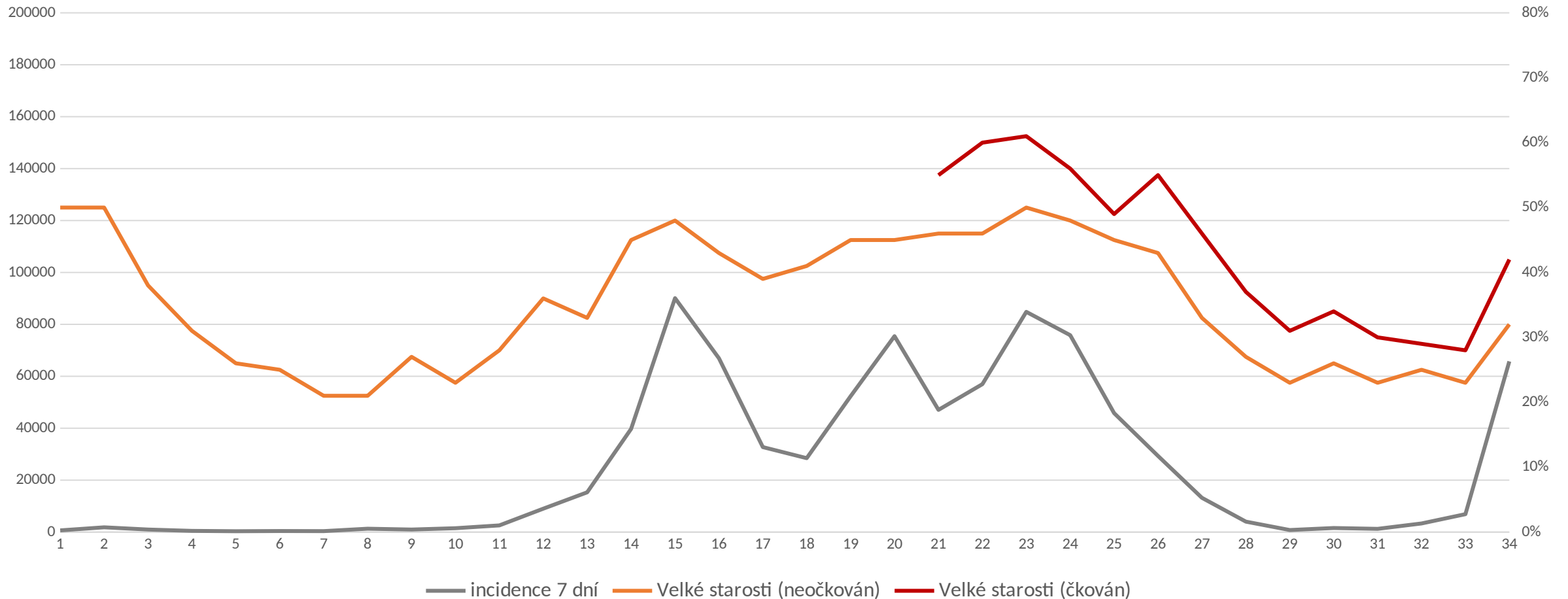
Incidence covid 19 (14 denní) x velké obavy (18+)

6.1. Souvislost šíření epidemie a obav (podle očkovanosti)

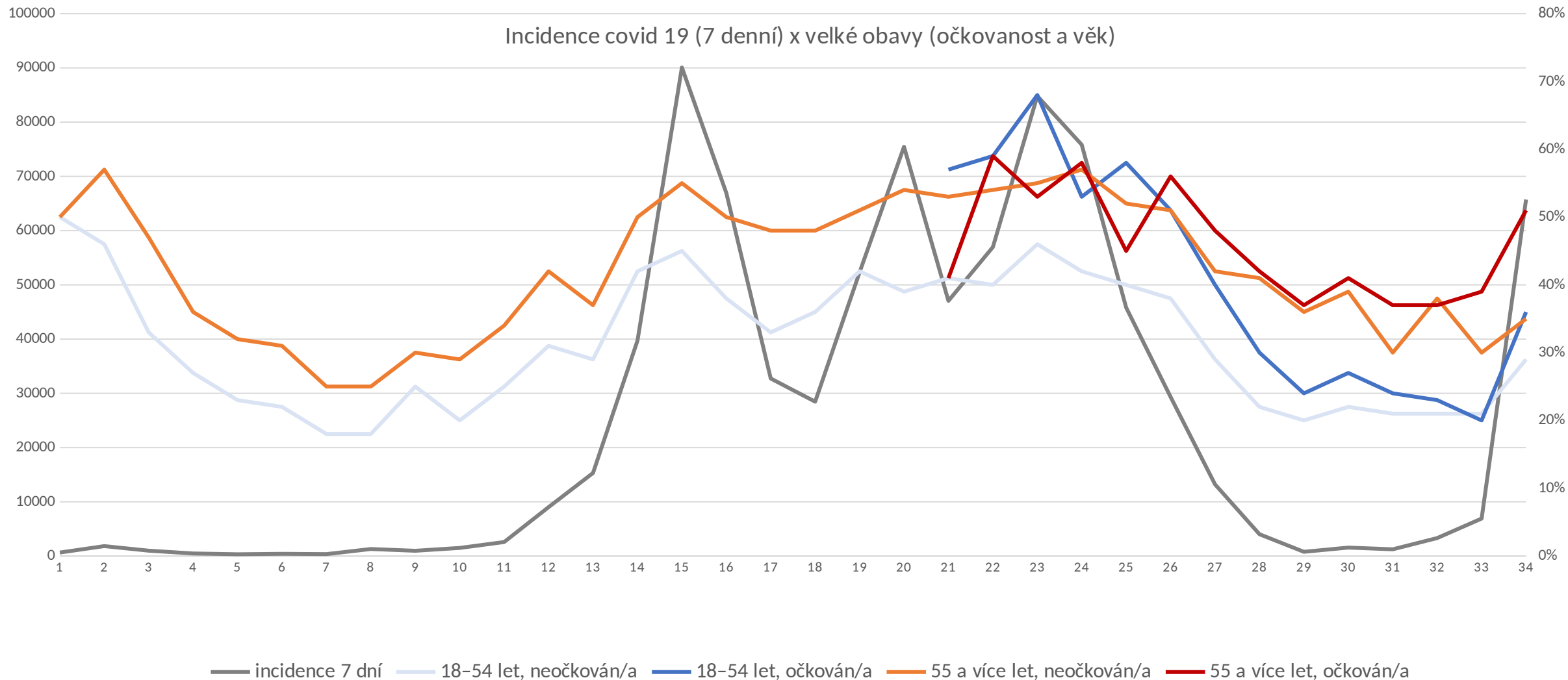
Srovnání vývoje obav očkovaných lidí (šedá řada) a neočkovaných (oranžová) lze udělat od druhé poloviny ledna 2021. Ukazuje se, že očkovaní lidé mají obecně vyšší obavy z epidemie – což je dáno jejich věkem i awareness. Zejména ale jejich obavy více kopírují vývoj epidemie. Byly větší ve vlně covid-19 na jaře 2021, v období léta se takřka sblížily a nyní rychleji stoupají od druhé poloviny října 2021. Očkovaní lidé zřejmě více sledují vývoj epidemie a přikládají roli jejímu skutečnému rozsahu.

Incidence covid 19 (7 denní) x velké obavy (očkovaní a neočkovaní)

6.2. Souvislost šíření epidemie a obav (očkovanosť a věk)

Podrobné srovnání ukazuje, že očkování hraje roli u mladé generace do 54 let. Mladí očkovaní mají míru obav výrazně navázanu na šíření epidemie (tmavě modrá řada), zatímco mladí neočkovaní mají obavy nižší a více nezávislé na epidemii (světle modrá). U starší generace 55+ je tento rozdíl menší – v jarní vlně se báli epidemie zhruba srovnatelně starší očkovaní (červená) a neočkovaní (oranžová). Jejich neproočkovanost tedy není dána obavami. Starší očkovaní ale výrazně více reagují na současnou vlnu epidemie. Hypoteticky díky obavám z vyvanutí efektu vakcinace po 5-6 měsících.

6.3. Souvislost šíření epidemie a obav (podle kontaktu s nakaženým)

Problémem může být, že míra obav z epidemie a její vývoj příliš nezávisí na tom, zda respondenti byli v posledním měsíci v kontaktu s nakaženým. U těch kteří byli je vývoj mírně více dynamický – více odpovídá šíření epidemie. Rozdíly v obavách jsou však v peaku epidemie okolo 5-10 procentních bodů. Relativně malé navázání obav na osobní kontakt s nakaženým může mít důsledek v tom, že lidé podceňují nutnost návazného testování a sebeizolace.

Incidence covid 19 (7 denní) x velké obavy (byli x nebyli v kontaktu s nakaženým v posledním měsíci)

